
12.00.02 КОНСТИТУЦИОННОЕ ПРАВО. АДМИНИСТРАТИВНОЕ ПРАВО. ФИНАНСОВОЕ И ТАМОЖЕННОЕ ПРАВО

Асадов Шавкат Гайбуллаевич,

Ўзбекистон Республикаси Президенти
хузуридаги Давлат бошқаруви академияси
"Бошқарув маҳорати" кафедраси мудири
юридик фанлар номзоди, доцент

<http://dx.doi.org/10.26739/2181-9130-2019-7-10>

ОММАВИЙ ҲОКИМИЯТ ТУШУНЧАСИ ВА УНИНГ СИЁСИЙ-ҲУҚУҚИЙ АҲАМИЯТИ

Аннотация: Мақолада оммавий ҳокимиятнинг келиб чиқиши, ўзига хос хусусиятлари, оммавий ҳокимият мазмуни бўйича олимларнинг ёндашувлари ва ҳокимият тизимида тутган ўрни ёритиб берилган. Ўзбекистон Республикасида "оммавий ҳокимият" тушунчасини юридик категория сифатида қараш тўғрисидаги фикрларни асослантиришдан иборат.

Калит сўзлар: оммавий ҳокимият, суверенитет, давлат ҳокимияти, сиёсий ҳокимият, маҳаллий ҳокимият.

Асадов Шавкат Гайбуллаевич,

Заведующий кафедрой "Искусство управления"
в академии государственного управления
при Президенте Республики Узбекистан
кандидат юридических наук, доцент

ПОНЯТИЕ ПУБЛИЧНОЙ ВЛАСТИ И ЕЕ ПОЛИТИКО- ПРАВОВОЕ ЗНАЧЕНИЕ

Аннотация: в статье описываются появление публичной власти, особенности публичной власти, подходы ученых к содержанию публичной власти и её роль в системе власти. Обосновать идею о том, что понятие "публичная власть" в Республике Узбекистан является правовой категорией.

Ключевые слова: публичная власть, суверенитет, государственная власть, политическая власть, местная власть.

Asadov Shavkat Gaybullaevich,

The head of Department of Art management
Academy of Public Administration under the
President of the Republic of Uzbekistan
PhD in Law, Associate professor

THE CONCEPT OF PUBLIC AUTHORITY AND ITS POLITICAL AND LEGAL SIGNIFICANCE

Annotation: The article describes the origins, characteristics of public power, approaches of scientists to the content of public power and the role of the power in the system. To justify the idea that the concept of "public authority" in the Republic of Uzbekistan is a legal category.

Key Words: public authority, sovereignty, government, political power, local government.

Кадимдан кишилик жамиятида ҳокимиятнинг табиати ва манбаи, уни тизимлаштириш (иерархияси), ҳокимиятни амалга ошириш шакли ва усуллари қизгин баҳс ва мунозараларга сабаб бўлиб келган. Ҳокимиятнинг манбасига нисбатан қарашлар шарқ ва ғарб фалсафасида азалдан фарқ қилади. Европанинг илк шаҳар давлатларида ҳокимиятнинг манбаи халққа ва жамоага тегишли бўлган бўлса, шарқ мамлакатларида диннинг таъсири остида якка шахс ҳукмронлиги (монарх) ўрнатилган бўлиб, у ҳокимиятнинг мутлақ эгаси сифатида қаралган. Айрим қадимий давлатларда монарх ҳокимияти шу даражада мутлақлаштирилганки, уларнинг шахсини муқаддаслаштириш ҳамда маъбудаларга тенглаштириш амалиёти тез-тез учраб турган.

Илк европа давлатларидан мерос бўлиб қолган, ҳуқуқий институтлар ҳозирги кунда ҳам ўз аҳамияти бўйича "умуминсоний қадрият" сифатида ҳуқуқий дунёқарашга таъсир этиб турибди. Булар "демократия", "дипломатия", "гражданлик" ва "оммавий ҳокимият" каби тушунчалардир.

"Оммавий ҳокимият" тушунчаси буларнинг ичида ҳокимият табиатини очиб беришда энг кўп баҳсга сабаб бўладиган категориядир. Оммавий ҳокимият мазмунини очишдан олдин "ҳокимият" тушунчасининг табиатини билишимиз керак. Унинг учун "ҳокимият" ўзи нима? деган саволга жавоб бериш лозим. Ҳокимият табиатида кўра, кишилик жамиятида вужудга келадиган, онгли ва иродали хусусият касб этадиган, ижтимоий ҳодисадир.

"Ҳокимият шахсий муносабатларга эмас, ижтимоий муносабатларга асосланади. Ҳокимият жамоада вужудга келади ва жамият билан имманент ҳисобланади. Кишилардан иборат ҳар қандай жамоа турли-туман манфаатларга эга бўлиб, уларни мувозанатда ушлаш ва мувофиқлаштириш учун раҳбар ва бошқарувга эҳтиёж сезиши объектив заруратдир. Жамоадаги ҳар қандай бошқарув ва бошқариладиган ҳар қандай жамоа ҳам ҳақиқий ҳокимиятни ифодаламаслиги мумкин" [1. Б.3].

В. Е. Чиркиннинг таъбирича "тахликага тушган оломон ўзининг йўлбошчиси кетидан югураётган ҳолатдаги бўйсиниш ҳам гарчи ирода номоён этилаётган бўлса-да ҳокимият муносабатига асосаланмайди. Ҳокимиятдаги бўйснув онгли фаолият бўлиши лозим. Ҳокимият доимий ва тургун жамоадагина вужудга келади. Шунингдек, бундай жамоа легитим, яъни қонуний бўлиши керак. Жиноий уюшма ва унинг раҳбари ўртасидаги муносабат қонуний ва ижтимоий муносабат сифатида тан олинмайди" [1. Б.4].

"Инсоният тарихида ҳам, замонамизда ҳам турли туман катта ҳажмда кишилар бирлашмалари ташкил этилиб келинган ва ташкил этилмоқда. Ҳар қандай жамоа учун уни бошқарадиган раҳбар керак бўлади, акс ҳолда бу жамоа тарқаб кетиши мумкин. Барқарор ва тизимлашган ижтимоий жамоада раҳбарият мажбурлов кучига эга бўлган ҳокимиятга айлана бошлайди. Жамоалар ичида ҳудудий оммавий жамоалар алоҳида ўрин тутади. Ҳудудий бўлакларнинг барчаси ҳам ҳудудий оммавий жамоалар ҳисобланавермайди. Демократик давлатларда ҳудудий бўлинишнинг юқори буғинларида (масалан, Германия ва Финляндияда) ҳудудий

муниципал тузилмалар эмас (сайлов йўли шакллантириладиган мустақил ўзини ўзи бошқариш органлари), балки сайловлар асосида ташкил топган давлат органлари томонидан идора этиладиган маъмурий ҳудудий бирлик ташкил этилади. Шунинг учун, ҳудудий оммавий жамоалар билан маъмурий ҳудудий бирлик фақат аҳолиси бўйича бир бирига тенг категориядир" [1. Б.6].

Ҳудудий оммавий жамоа маҳаллий ҳудудга мансублик нуқтаи назаридан биргаликда яшаш ва ҳаётий эҳтиёжларни қондиришга қаратилган аҳоли ва кишилар бирлашмасидан иборат. Бу тушунчага қарашлар, манфаатлар ва мақсадлар муштараклиги асосида тузилган кўнгилли бирлашма сифатида талқин қилиш нотўғри бўлади, чунки ҳудудий оммавий жамоа жамоат бирлашмаси эмас. Ўзбекистон Республикасида фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларини айна ҳудудий оммавий жамоа деб эътироф этиш мумкин. Масалан, Ўзбекистон Республикасининг "Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари тўғрисида"ги қонунининг 3 моддасига кўра, "фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариши фуқароларнинг маҳаллий аҳамиятга молик масалаларни ўз манфаатларидан, ривожланишнинг тарихий хусусиятларидан, шунингдек миллий ва маънавий қадриятлардан, маҳаллий урф-одатлар ва анъаналардан келиб чиққан ҳолда ҳал қилиш борасидаги Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси ва қонунлари билан кафолатланадиган мустақил фаолиятидир" деб кўрсатилган.

"Ҳозирги кунда - дейди В. Е. Чиркин, дунёда тўрт хил кўринишдаги ҳудудий оммавий жамоалар мавжуд: бир давлат ҳудуди билан чегараланган жамият, федерация субъектлари, автоном ҳудудлар ва муниципалитетлар. Энг йирик жамоа бу жамият бўлиб, қолган барча жамоалар жамиятнинг таркибий қисми ҳисобланади" [1. Б.6].

"Оммавий ҳокимият" тушунчаси юриспруденцияда ягона қарашга эга бўлган категория эмас. Турли адабиётларда ушбу тушунчани турлича талқин қилиш ҳолатлари учрайди. Бу тушунча тарихан Қадимги Рим давлати билан боғлиқ бўлиб, латинчадан "res publica" (умумий иш) маъносини англатади. Давлат бу даврларда фуқароларнинг сиёсий ҳамжамияти сифатида тушунилан. Ҳозирги кунда "оммавий ҳокимият" тушунчаси остида ҳам давлат, ҳам жамият фаолиятига тегишли муносабатларни англаймиз. Қадимги Рим "оммавий ҳокимият"ни бундай йўсинда талқин қилишни билмаган. Қолаверса, замонавий ғарб мамлакатларида ҳам биргина атама "оммавий ҳокимият" тушунчаси билан (public power, public administration) давлат бошқаруви ва жамият ишларини ифодалаш сақланиб келинмоқда.

Ўзбекистон давлати ва ҳуқуқи назариясида ҳам давлат бошқаруви ва жамият ишлари, яъни бу икки муносабатларни "давлат ҳокимияти" ва "оммавий ҳокимият" тушунчалари билан ифодалаш анъана тусига кирган. Оммавий ҳокимият давлат бошқаруви муносабатлари билан биргаликда маъмурий ҳудудий бирликлардаги, яъни маҳаллий бошқарув ва ўзини ўзи бошқаришга оид муносабатларни, жамоат ташкилотлари бошқаруви билан боғлиқ (сиёсий ташкилотлар, касаба уюшмалари ва бошқа нодавлат нотижорат ташкилотлар) муносабатларни ҳамда оммавий ахборот воситалари фаолиятини (норасмий тўртинчи ҳокимият) ўз ичига қамраб олади.

Оммавий ҳокимият ва давлат ҳокимияти бир хил воқелиқдир деган қарашлар айрим постсоциалистик мамлакатлар юридик адабиётларида кузатилади (Маҳаллий ўзини ўзи бошқаришнинг Европа хартияси (1985 г.), "public power", "public authority").

Оммавий ҳоқимият белгиларига қўйидагилар киреди:

давлат ҳоқимиятини ҳам ўз ичига қамраб олади;

ҳоқимиятнинг оммавий-сиёсий характерга эгаллиги;

ҳоқимият ижтимоий ҳодиса ҳисобланади;

ҳоқимият муносабатлари икки томонлама қўринишга эга бўлиб, унинг муайян бир субъекти ҳоқимият субъекти бўлса, иккинчи томони эса ҳоқимиятга бўйсунувчи субъект ҳисобланади;

ҳоқимият жамият ривожланишининг барча босқичларига хос бўлган ҳодисадир;

ҳоқимият фақат ижтимоий муносабатлар доирасидагина амалда бўлади;

вақт доирасида доимий ва узлуксиз амалда бўлади;

давлатнинг мажбурлов кучига таянади.

Давлат ташкилот сифатида хусусий-ҳуқуқий эмас, оммавий-ҳуқуқий аҳамият касб этади. Бу ҳоқимиятга бўлган ваколат давлатнинг асосий ваколоти эканлиги билан изоҳланади. Шунинг учун давлат билан бошқа субъектлар ўртасидаги муносабатлар оммавий-ҳуқуқий муносабатлар ҳисобланиб, унда давлат ҳукмронлик қилади, фуқаролар эса итоат этиш мажбуриятига эга бўладилар. Ниҳоят, давлат қишлари билдириб, улар бутун жамиятни қамраб олмайди, халқ номидан иш қўрмайди, ялпи умумийликка даъво қилмайди, яъни ҳуқуқ нормалари билан қатъий белгиланган жойда ҳукмронлик қилади.

Давлат тушунчаси ҳамisha оммавий ҳоқимият тушунчаси орқали изоҳланади. Жамиятда шахсий ва ижтимоий ҳоқимиятнинг турли қўринишлари - оила бошлигининг ҳоқимияти, ишлаб чиқариш воситалари эгасининг иқтисодий ҳоқимияти, диний ҳоқимият (черков ҳоқимияти) мавжудлиги маълум. Бироқ ҳоқимият ушбу қўринишларининг ҳаммаси ё индивидуал ёки гуруҳий ва ёхуд корпоратив ҳоқимиятни билдириб, улар бутун жамиятни қамраб олмайди, халқ номидан иш қўрмайди, ялпи умумийликка даъво қилмайди, яъни оммавий давлат ҳисобланмайди.

Оммавий ҳоқимият аппарати ўзига бўйсунувчи бутун ҳудудда ҳамда бутун аҳолига нисбатан зўравонликкача етиб борувчи мажбурлов кучига эга бўлади. Бошқа ҳеч қандай ижтимоий ҳоқимият оммавий ҳоқимият билан рақобат қилолмайди ва унинг рухсатисиз куч ишлата олмайди. Бундай оммавий ҳоқимиятнинг олий шакли суверенитетга эга бўла бошлайди, яъни унинг ўзига итоат этувчи ҳудуддаги устуворлиги ва ушбу ҳудуддан ташқарида ҳукм сурадиган ҳоқимият ташкилотларидан мустақил эканлигини англатади. Фақат оммавий ҳоқимият аппаратиgina қонунлар ва бошқа умуммажбурий ҳужжатларни эълон қилиши мумкин.

Давлат ҳоқимияти оммавий ҳоқимиятнинг олий шакли ҳисобланиб, унинг манбаси халқ ҳисобланади. Фақат давлат ҳоқимиятиgina суверен мақомга эга бўлиб, ижтимоий ҳаётнинг барча муносабатларини ҳуқуқий тартибга солиш имконига эга. Давлат ҳоқимияти мажбурлов аппаратига эга бўлади ҳамда универсал хусусият касб этади. Давлат ҳоқимияти қонунчилик, ижро ва суд ҳоқимиятига бўлинсада, бироқ унинг юридик табиати ягона ва яхлитдир. Давлат ҳоқимиятининг ягоналиги тегишли ҳудудда унинг легитимлигини билдиради. Бошқа ҳеч қандай ҳоқимият бир вақтнинг ўзида легитим равишда паралел мавжуд бўлиши мумкин эмас. Ўзбекистон Республикасини Конституцияси 7 моддаси фикримизни асослантиради. "Конституцияда назарда тутилмаган тартибда давлат ҳоқимияти ваколатларини ўзлаштириш, ҳоқимият идоралари фаолиятини тўхтатиб қўйиш ёки тугатиш, ҳоқимиятнинг янги ва мувозий таркибларини тузиш Конституцияга

хилоф ҳисобланади ва қонунга биноан жавобгарликка тортишга асос бўлади" [2]. Фақат давлат ҳоқимияти ижтимоий муносабатларни тартибга солиш жараёнида жамият ҳаётини мувофиқлаштириб туриш ва ҳақамлик (арбитр) ролини бажаради.

"Умумдавлат ва ҳудудий манфаатлар мутаносиблига эришиш инсон, жамият ва давлат муносабатлари ривожининг янги босқичидир. Чунки ҳудудий манфаатлар ҳудудий жамоаларнинг ўзини ўзи бошқариши жараёнида шаклланади. Ҳудудий бирликлар инсон, жамият ва давлат муносабатларининг асосий бўғинига айланади. Номарказлашган давлатларнинг шаклланиши оммавий ҳоқимият, марказ ва ҳудудлар ўртасидаги ҳоқимият муносабатларини, яъни давлатнинг ҳудудий сиёсий ташкил этилиши, оммавий ҳоқимиятга бўлган қарашларни қайта кўриб чиқишни тақозо қилмоқда" [3. Б.4].

Конституциявий ҳуқуқ бўйича энциклопедик лугатларда "оммавий ҳоқимият" халқ ҳоқимияти деб эътироф этилиб, унинг, биринчидан, давлат ҳоқимияти, иккинчидан, ижтимоий ҳоқимият ва учинчидан, аралаш шаклларда амалга оширилиши кўрсатилган [4. Б.373-374].

Р.Т. Жўраевнинг фикрича, оммавий ҳоқимият табиати мазкур таснифдан ижтимоий ҳоқимиятни чиқариб ташлаш ва давлат-ижтимоий ҳоқимиятнинг аралаш шакли ўрнига маҳаллий ҳоқимият тушунчасини ишлатиш мантиқан тўғрироқ бўлишини кўрсатади. Маълумки, оммавий, яъни халқ ҳоқимияти ҳудудий ва умуммажбурий характерга эга бўлади. Ижтимоий ҳоқимият эса, зикр этилган иккала белгининг бирортасига ҳам эга эмас. Маҳаллий ўзини ўзи бошқариш айрим давлатларда жамоат бошқаруви сифатида эътироф этилса ҳам, барча давлатларда маъмурий-ҳудудий бирликти ташкил қилади.

Хорижий давлатлар амалиётида оммавий ҳоқимият давлат ва муниципал ҳоқимиятларга ажратилган [5. Б.6.]

Ўзбекистон қонунчилигида оммавий ҳоқимият тушунчасининг мавжуд эмаслиги, давлат ва маҳаллий ҳоқимиятларнинг бир-бирдан ажратилмаганлиги, ўзини ўзи бошқариш органларининг жамоат ташкилотлари сифатида эътироф этилиши [6. Б.23] номарказлаштиришнинг назарий ва амалий жиҳатларини мураккаблаштиради. Ваҳоланки, номарказлаштириш, маҳаллий ҳоқимият органлари фаолиятини демократлаштиришнинг ўзи ҳудудлар ривожланиши учун етарли эмас.

"Оммавий" тушунчасининг ишлатилиши хорижий давлатларда [7] оммавий ҳоқимият ва манфаатларни белгилаш, давлат ва маҳаллий ҳоқимият институтларини бир-бирдан ажратиш имконини берган. Бироқ бизнинг мамлакатимизда "оммавий", "давлат" ва "муниципал" деган тушунчалар Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик кодексидан бошқа қонун ҳужжатларида қўлланилмаган. Фуқаролик кодексининг 213 моддасига мувофиқ, оммавий мулк республика ва маъмурий-ҳудудий тузилмалар мулкидан (муниципал мулк) иборат давлат мулкидир. Бу ерда "оммавий" ва "давлат" тушунчалари тенглаштирилса, 215 моддада муниципал мулк давлат ҳоқимияти маҳаллий органларининг мулки деб, маҳаллий ҳоқимият органлари давлат органларининг қўйи бўғини сифатида эътироф этилган. Амалдаги бошқа қонун ҳужжатларида ҳам, асосан, "давлат ҳоқимияти" ва "маҳаллий давлат ҳоқимияти" тушунчалари ишлатилади. "Маҳаллий ҳоқимият органлари" тушунчаси Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 100 моддасида қўлланилган. Бу ҳолат турли тушунмовчиликларни келтириб чиқаради ва Ўзбекистонда амалга оширилаётган ислохотларнинг илмий базасини заифлаштиради [3. Б.38].

Р.Т. Жўраевнинг фикрича Ўзбекистонлик тадқиқотчилар томонидан мавжуд ҳолат атрофлича ўрганилиб, мамлакатимизда оммавий, давлат ва маҳаллий ҳокимиятлар тушунчалари илмий мулоқотга киритилган бўлса-да, оммавий ҳокимиятнинг давлат, ижтимоий ва аралаш ҳокимиятларга таснифлашга қўшилиб бўлмайди.

Биз ҳам бу фикрни тўла қўллаб қувватлаймиз. Чунки фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ижтимоий ёки аралаш ҳокимият эмас, балки мустақил маҳаллий ҳокимиятнинг амалга ошириши кўпчилик хориж олимлари [8] томонидан ҳам эътироф этилган.

Муайян ҳудудда халқ ҳокимиятини ифода этадиган бўлинмас оммавий ҳокимият давлат ва маҳаллий ҳокимият органлари томонидан амалга оширилади [3. Б.62].

Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 7 моддасида "Халқ давлат ҳокимиятининг бирдан бир манбаидир", 8 моддасида "Ўзбекистон халқини, миллатидан қатъи назар, Ўзбекистон Республикасининг фуқаролари ташкил этади", 32 моддасида эса, "Ўзбекистон Республикасининг фуқаролари жамият ва давлат ишларини бошқаришда бевосита ҳамда ўз вакиллари орқали иштирок этиш ҳуқуқига эгадирлар" [9] - деб белгиланган. Мазкур нормалар умумэтироф этилган меъёрларни мустақамлаб, "давлат ҳокимияти" ва "маҳаллий ҳокимият" тушунчаларини ажратиш, "оммавий ҳокимият" тушунчасини ижтимоий мулоқотга киритиш учун асос бўлади. Мазкур тушунчаларни амалдаги қонунчиликка киритилиши учун объектив омил бўлиб хизмат қилади.

Давлат ва маҳаллий ҳокимият органлари ваколатларини чегаралаш оммавий бошқарувни оптималлаштириш, демократик ислохотларнинг узлуксизлигини таъминлаш, яъни номарказлаштириш мақсадларига эришиш омилларидан бири бўлишига қарамай, бугунги кунда бу масала Ўзбекистонда етарли даражада ўрганилмаган. Ушбу жараённинг оммавий ҳокимиятнинг горизонтал тақсимланиши гоёлари билан муштараклиги уларни аниқлаштириш ва амалга ошириш чораларини такомиллаштириш эҳтиёжини намоён қилади [3. Б.136-137].

Фикримизча, Ўзбекистон Республикасида оммавий ҳокимият тўғрисида қуйидаги фикрларни билдириш мумкин:

оммавий ҳокимият ва унинг элементлари тўлиқ илмий-назарий жиҳатдан ўрганилмаган;

Ўзбекистонда "оммавий ҳокимият" тушунчаси ҳуқуқий асосга эга эмас;

оммавий ҳокимиятнинг жамиятдаги институционаллашуви етарли даражада шакллантирилмаган;

фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари оммавий ҳокимиятнинг таркибий қисми сифатида эътироф этилади;

оммавий ҳокимият ўз ичига давлат ҳокимиятини, сиёсий ҳокимиятни, маҳаллий ҳокимиятни, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш тизимини қамраб олади.

Ўзбекистон Республикасида фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари оммавий ҳокимият таркибий қисми сифатида эътироф этилиши, уларни нодавлат нотижорат ташкилотларидан табиатан мутлақо фарқ қилишини кўрсатади. Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари маъмурий ҳудудий бирликлар негизда ҳудудийлик принципига таянган ҳолда ташкил этилади. Нодавлат нотижорат ташкилотлари каби фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларида аъзолик тартиби ўрнатилмайди. Ўзбекистон Республикасининг "Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари тўғрисида"ги қонунининг 19 моддасига кўра,

фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг ва уларнинг мансабдор шахсларининг ўз ваколатлари доирасида қабул қилган қарорлари тегишли ҳудудда яшовчи фуқаролар, тегишли ҳудудда жойлашган юридик шахслар, шунингдек уларнинг мансабдор шахслари томонидан ижро этилиши учун мажбурийдир. Фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг ва уларнинг мансабдор шахсларининг қарорларини бажармаслик ёки лозим даражада бажармаслик қонунга мувофиқ жавобгарликка сабаб бўлиши таъкидланган.

Хулоса сифатида шунини эътироф этиш мумкинки, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари оммавий ҳокимиятни амалга оширувчи институтдир. Оммавий ҳокимият "давлат ҳокимияти", "сиёсий ҳокимият" ва "маҳаллий ҳокимият" тушунчаларини ўз ичига қамраб олади.

Оммавий ҳокимият давлат ва жамият манфаатлари негизида бир давлат ҳудуди доирасида марказда ва ҳудудларда ташкил этиладиган бир бирига бўйсинувчи ижтимоий муносабатлар тизимидир. Мазкур ҳокимиятнинг бирдан бир манбаи халқдир.

Сиёсий ҳокимият - жамиятда барқарорлик ва тартибга эришиш ҳамда уни ушлаб туриш мақсадида сиёсий эрк-ирода ҳамда сиёсий ташкилотларга таянган ҳолда тартибга солинадиган ижтимоий муносабатлар тизимидир. Аслини олганда, "давлатнинг ўзи ҳам муайян жамиятдаги сиёсий ҳокимият ташкилотидир" [10].

Давлат ҳокимияти - бу давлат мажбурлов кучига таянадиган, субъектлар ўртасида ҳукмронлик ва тобеликка асосланган оммавий-сиёсий муносабатлар тизимидир.

Маҳаллий ҳокимият - давлатнинг ҳудудий бирликлари негизида, ҳудуд манфаатлари кўзланган оммавий-сиёсий муносабатлар тизимидир.

Оммавий ҳокимият тушунчасини тўлиқ юридик категорияга айлантириш ва унинг ҳуқуқий асосларини маҳаллий давлат ҳокимияти органлари билан фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари қонунчилигида ўз аксини топтириш долзарб масала ҳисобланади. Шунинг учун, ўзини ўзи бошқариш органлари давлат ҳокимиятининг айрим функцияларини амалга ошириш (фуқаролар йиғинининг раиси (оқсоқоли) томонидан ўлимни қайд этиш ва ишончномаларни тасдиқлаш, ижтимоий инфратузилмани ривожлантириш, ҳудудларни ободонлаштириш, кам таъминланган оилаларга моддий ёрдам кўрсатиш ва вояга етмаган болалари бўлган муҳтож оилаларга, икки ёшга тўлмаган болалари бор оналарга нафақалар тайинлаш, уларга марказлаштирилган тарзда ажратилган маблағлардан мақсадли ва самарали фойдаланилишни таъминлайди.

Давлат хизматларини кўрсатиш) тизимини такомиллаштириш ва янгича механизмларни жорий этиш ҳамда давлатнинг айрим ваколатларини фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларига ўтказиш учун тўлиқ назарий асослар мавжуд. Қолаверса, Ўзбекистон Республикаси Конституцияси XXI боби "Маҳаллий давлат ҳокимияти асослари" деб номланиб, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларининг конституциявий асосларини (105 модда) ҳам ўз ичига қамраб олади.

Иқтибослар/Сноски/Reference:

1. Чиркин В. Е. Публичная власть в современном обществе // Журнал российского права № 7 - 2009. С. 3-13. (V. Chirkin. Public Authority in Modern Society // Russian Law Journal № 7 - 2009. P. 3-13.)

2. Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 16.10.2018 й., 03/18/498/2051-сон; 06.03.2019 й., 03/19/527/2706-сон. (National database of legislative acts, 16.10.2018., 03/18/498/2051; 06.03.2019., 03/19/527/2706.)

3. Жўраев Р.Т. Ўзбекистонда умумдавлат ва ҳудудий манфаатлар муносиблигига эришишнинг сиёсий жиҳатлари. - Т.: "Akademija", 2009. 154 б. (Jo'raev R.T. Political aspects of achieving a balanced national and regional interest in Uzbekistan. - T.: "Akademija", 2009. 154 p.)

4. Конституционное право. Энциклопедический словарь. Ответственный редактор С. А. Авакьян. - М.: Издательство НОРМА (Издательская группа НОРМА - ИНФРА М), 2001. - 688 с. (Constitutionally право. Encyclopedic Dictionary. Editor-in-chief S.A.Avakyan. - M.: NORMA (NORMA - INFRA M).

5. Чиркин В.Е. Государственное и муниципальное управление: Учебник. - М.:Юристь, 2003. С. 6. (V.Chirkin. State and Municipal Administration. Wordbook/- M.:Юристь, 2003. С. 6.)

6. Умарова Г. Маҳалла - ижтимоий бошқарув органи.//Ўзбекистонда ижтимоий фанлар, 2-3/2007. 78 б. (Umarova G. Mahalla is a social management body// Social Sciences in Uzbekistan, 2-3/2007. 78 б.)

7. Конституция Руминии //http://www.ilpp.ru/8508757867; Конституция Польши // http://clin.iatp.by/constitution/vost_europe/poland-r.htm ва ҳ.к. (Romanian Constitution //http://www.ilpp.ru/8508757867; Constitution of Poland // http:// clin.iatp.by/constitution/vost_europe/poland-r.htm)

8. Батанов А.В. Муниципальная власть и некоторые проблемы становления науки муниципального права // Актуальные проблемы государственного и правового строительства в Азербайджанской Республике в переходном периоде: Сб.науч.статей.11-выпуск.-Баку, 2005: Баймуратов М.А. Роль публичной самоуправленческой (муниципальной) власти в становлении и развитии гражданского общества в Украине // Актуальни проблеми політики: Зб.наук.праць-Одесса, 2003: Тимофеев Н.С О некоторых современных аспектах государственной политики развития местного самоуправления // Вестник МГУ. Серия Право.4/2001. (Batanov A.V. Municipal government and some problems of the formation of municipal science law // Actual problems of state and legal construction in the Azerbaijan Republic in the transition period: Collected scientific papers. 11-graduation.-Baku, 2005: Baymuratov M.A. The role of public self-government (municipal) government in the formation and development of civil society in Ukraine // Actual problems and policies: Zb.nauk.prats-Odessa, 2003: Timofeev N.S. On some modern aspects of state policy of local government development // Vestnik MGU. Series Right.)

9. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси. -Т., "Ўзбекистон", 2016. (Constitution of the Republic of Uzbekistan. -Т., "Uzbekistan" 2016.)

10.Раянов Ф.М. Проблемы теории государства и права (юриспруденции). М., "Право и государство", 2003, с.111. (Rayanov FM Problems of the theory of state and law (jurisprudence). М., "Law and the State", 2003, p.111.)